

IZBIRNI PREDMET VARSTVO PRED NARAVNIMI IN DRUGIMI NESREČAMI V OSNOVNIH ŠOLAH

Optional subject 'Protection against natural and other disasters' in primary schools

Olga Andrejek * UDK 37.016:614.8

Povzetek Abstract

V šolskem letu 2010/11 bodo v najmanj petinštiridesetih osnovnih šolah začeli poučevati izbirni predmet varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami. Predmet je enoleten in ga učenci izberejo kadar koli v sedmem, osmem ali devetem razredu. Vsebine predmeta pri učencih spodbujajo dejaven odnos do okolja, naravnih in drugih nesreč, pripravljenost pomagati drugim in opravljati prostovoljno delo. Cilji in vsebine predmeta se povezujejo z vsebinami, ki jih učenci obravnavajo pri obveznih predmetih in dejavnostih. Velika udeležba na usposabljanjih za bodoče učitelje predmeta in odzivi na to kažejo, da je potreba po takšnem znanju velika, prav tako pa smo spoznali, da smo do zdaj na tem področju storili premalo.

In the school year 2010/11, the optional subject 'Protection against natural and other disasters' will be introduced in several primary schools. It will be taught for one school year in the 7th, 8th or 9th grade. The content of this subject encourages pupils to adopt a proactive approach towards the environment, natural and other disasters, other people in need of help, and voluntary work. The objectives and content are linked to the content of other compulsory subjects and activities. Through their response, large numbers of participants at training courses for future teachers of protection against natural and other disasters have shown a growing need for this knowledge and made us aware that we have not made enough progress to this end in the past.

Uvod

Naravne in druge nesreče so v Sloveniji pogoste, nekatere bolj, druge pa se pojavljajo v večjih časovnih intervalih. Za vse velike nesreče je značilno, da ogrožajo življenja ljudi, uničujejo premoženje, pridelke itn., zato je zelo pomembno, kako smo posamezniki na nesreče pripravljeni. Od tega, kaj bomo storili, kako bomo ravnali med nesrečo in po njej, je namreč lahko odvisno, ali bomo preživeli. Zato si na Upravi Republike Slovenije za zaščito in reševanje že več let z različnimi dejavnostmi v obliki natečajev, kvizov, člankov v mladinskem tisku idr. prizadevamo med predšolsko in šolsko mladino razširiti zavedanje o nevarnostih nesreč in pomenu pripravljenosti nanje. Z uvedbo izbirnega predmeta varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami (v nadaljevanju izbirni predmet) v osnovne šole je storjen pomemben korak v smeri, da vsebine dosežejo učitelje in učence, pa tudi starše.

* Ministrstvo za obrambo RS, Uprava RS za zaščito in reševanje, Urad za izobraževanje in usposabljanje, Zabrva 12, lg, olga.andrejek@urszr.si

Priprava učnega načrta

Učni načrt za izbirni predmet je ob strokovni pomoči Ministrstva za šolstvo in šport ter Zavoda Republike Slovenije za šolstvo pripravila Uprava RS za zaščito in reševanje v sodelovanju z Gasilsko zvezo Slovenije in učitelji praktiki. Začetek aktivnosti za pripravo učnega načrta sega v leto 2004, ko je bilo na sestanku med Gasilsko zvezo Slovenije in Sektorjem za izobraževanje in usposabljanje Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje dogovorjeno, da se pripravi skupni učni načrt za izbirni predmet, ki bo obsegal varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami s poudarkom na delovanju gasilcev kot najmnogičnejše organizacije, vključene v sistem varstva pred nesrečami. Predlog učnega načrta sta recenzirala red. prof. dr. Marko Polič z Oddelka za psihologijo Filozofske fakultete Univerze Ljubljana in Miran Bogataj, poveljnik Civilne zaščite Republike Slovenije. Pred obravnavo na strokovnem svetu za splošno izobraževanje je bil obravnavan na seji komisije za osnovno šolo. Vsebine, ki jih prinaša predmet, so ocenili kot pomembne in potrebne za zvišanje ravni pripravljenosti na nesreče. Po večletnih usklajevanjih in prilagajanjih odločitvam na Ministrstvu za šolstvo in šport je bil učni načrt februarja

2009 sprejet na 119. seji strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje. Tako je bil storjen prvi pomemben korak za oživitvev predmeta v praksi.

Učni načrt so konec leta 2009 redakcijsko pregledali na Ministrstvu za šolstvo in šport, na začetku tega leta pa je bil uvrščen v seznam družboslovno-humanističnega sklopa izbirnih predmetov. Z vpisom v katalog izbirnih predmetov so bili izpolnjeni vsi pogoji, da so osnovne šole uvrstile izbirni predmet v seznam izbirnih predmetov na šoli, ki so jih ponudile v izbiro učencem za šolsko leto 2010/2011. Izbirni predmet je predviden kot enoletni predmet (35 oziroma 32 ur na leto) in ga učenec lahko izbere v sedmem, osmem ali devetem razredu.

Splošni cilji predmeta

Cilji in vsebine predmeta se povezujejo z vsebinami, ki jih učenci obravnavajo pri obveznih predmetih in dejavnostih. S predmetom pri učencih spodbujamo dejaven odnos do okolja, naravnih in drugih nesreč ter pripravljenost pomagati in opravljati prostovoljno delo.

Učenci pri predmetu:

- pridobijo temeljno znanje o ogroženosti zaradi naravnih in drugih nesreč, spoznajo vrste, vzroke in posledice nesreč v ožjem in širšem okolju, se seznanijo z nastankom in razvojem reševalnih služb in organizacij, ki so danes vključene v sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ter spoznajo sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v Sloveniji;
- pridobijo temeljno znanje o nujnosti organiziranja reševalnih služb in vlogi posameznikov v njih, primerjajo in razčlenjujejo naloge in organizacijo reševalnih služb ter humanitarnih organizacij, njihovo poslanstvo in organizacijo;
- razvijajo kritično mišljenje v povezavi z ravnanjem družbe ob nesrečah in možnostih zaščite pred njimi;

- pridobivajo izkušnje in razvijajo spretnosti ter veščine za primerno ukrepanje pred nesrečami, med njimi in po njih, s poudarkom na nesrečah, ki lahko nastanejo v njihovem ožjem okolju;
- razvijajo vrednote altruizma, solidarnosti in prostovoljnosti, zavedajo se pomena varnosti kot vrednote, razvijajo potrebo po njenem stalnem negovanju ter razumejo prepletenost različnih vidikov pri nastajanju in reševanju različnih ogroženosti.

Vsebine izbirnega predmeta so po načelu medpredmetnosti in kroskurikularnosti vključene v večino obveznih predmetov devetletne osnovne šole. Učitelj cilje, določene v učnem načrtu, uresničuje tako, da upošteva splošno in posebno znanje. Splošno znanje je nujno in je namenjeno vsem učencem, ki izberejo predmet, posebno znanje opredeljuje dodatno ali poglobljeno znanje, ki ga učitelj obravnava po svoji presoji glede na zmožnost in interese učencev. Predmet je razdeljen v sedem učnih sklopov.

V prvem učnem sklopu, **vrste nesreč**, učenci spoznajo naravne in druge nesreče, jih razvrščajo, raziskujejo in analizirajo. Spoznajo družbene dejavnike, ki so povezani z naravnimi in drugimi nesrečami, ter razlikujejo med dejavniki, ki vplivajo na večjo oziroma zmanjšano varnost v različnih življenjskih okoliščinah.

V drugem učnem sklopu, **varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami**, učenci spoznajo in vrednotijo različne oblike spoprijemanja človeške družbe z nesrečami skozi zgodovino ter analizirajo odvisnost med razvojem družbe in odnosom do naravnih in drugih nesreč.

V tretjem učnem sklopu, **sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami**, učenci spoznajo in ovrednotijo temeljne dele sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter organiziranost in vlogo različnih sil za zaščito, reševanje in pomoč.

Slika 1:
Usposabljanje za bodoče učitelje izbirnega predmeta varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami, izvedeno v Murski Soboti (foto: J. Bošnjak)

Figure 1:
Training of future teachers of the optional subject "Protection against natural and other disasters", held in Murska Sobota (photo: J. Bošnjak)

Slika 2:

Udeleženci so si v okviru usposabljanja ogledali tudi zaščitno in reševalno opremo gasilcev. (foto: J. Bošnjak)

Figure 2:

During training participants also became familiar with fire fighting protection and rescue equipment. (photo: J. Bošnjak)

V četrtem učnem sklopu, **pripravljenost in preventiva**, učenci spoznajo osnove gorenja, vzroke za nastanek požarov ter preprečevanje požarov in eksplozij.

V petem učnem sklopu, **ukrepi varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami**, učenci raziskujejo različne primere naravnih in drugih nesreč, predstavljajo ravnanje ob požaru, poplavih, potresu in drugih nesrečah, ki se lahko zgodijo v njihovem ožjem okolju. Prav tako spoznajo pomen psihične odpornosti in ranljivosti pri otrocih in mladostnikih ter oblike psihološke pomoči otroku in družini ob nesrečah.

V šestem učnem sklopu, **zaščitno in reševalno orodje in oprema**, učenci spoznajo različno zaščitno in reševalno opremo ter orodje gasilcev, Slovenske vojske, Civilne zaščite ter društev in organizacij, ki so vključeni v zaščito, reševanje in pomoč.

V sedmem učnem sklopu, **praktične vaje**, se učenci naučijo izvajati evakuacijo ob različnih nesrečah, ki se lahko zgodijo v šoli, naučijo pa se uporabljati tudi gasilne aparate in priročna gasilna sredstva.

Vsebine izbirnega predmeta se v tretjem triletnju povezujejo predvsem z zgodovino, geografijo, državljsko in domovinsko vzgojo ter etiko, naravoslovjem, matematiko, tehniko in tehnologijo, športno vzgojo, biologijo in fiziko. Z načrtom so predstavljene teme izbirnega predmeta, ki jih učitelji lahko dopolnijo pri svojih predmetih oziroma z njimi popestrijo pouk.

Učitelji pri poučevanju izbirnega predmeta lahko uporabljajo različne metode in strategije poučevanja. Učenci se pri projektnem delu naučijo zaznavati ogroženost v različnih okoljih in jo preprečevati. Predmet se ocenjuje, zato morata biti preverjanje in ocenjevanje znanja zasnovani tako, da učencem omogočata izkazovanje znanja in veščin, upoštevanje različnih slogov učenja in

individualnih značilnosti ter navajanje na samopreverjanje in samoocenjevanje.

Predmet lahko poučujejo učitelji, ki izpolnjujejo pogoje za poučevanje v osnovni šoli, in drugi svetovalni delavci šole.

Uvajanje izbirnega predmeta v šole

Vodstva osnovnih šol in učitelji so bili junija lani seznanjeni z vsebinami novega izbirnega predmeta z okrožnico prek Zavoda RS za šolstvo. V sodelovanju z Ministrstvom za šolstvo in šport ter Zavodom RS za šolstvo so bili povabljeni na posvet, ki je bil oktobra organiziran v okviru dnevov zaščite in reševanja v Novem mestu. Posveta se je udeležilo več kot 80 ravnateljev, pomočnikov ravnateljev in učiteljev. Predstavljene so jim bile širša problematika pripravljenosti na naravne in druge nesreče z vidika šol ter vsebine izbirnega predmeta. Izdan je bil tudi zbornik, ki so ga skupaj s promocijskim gradivom dobili vsi udeleženci posveta.

Januarja in februarja letos sta Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje ter Gasilska zveza Slovenije seznanjali vodstva šol z vsebino novega izbirnega predmeta in jih pozvali, da razpišejo izbirni predmet v šolah ter pošljejo učitelje na usposabljanje. Za bodoče učitelje izbirnega predmeta je Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje v sodelovanju z Gasilsko zvezo Slovenije, reševalnimi službami in nevladnimi organizacijami pripravila usposabljanje v Izobraževalnem centru za zaščito in reševanje na Igu. Od marca do maja je bilo izvedenih sedem usposabljanj, ki se jih je udeležilo 170 učiteljev in učiteljic iz 143 osnovnih šol. Eno usposabljanje je bilo izvedeno v Murški Soboti. Na usposabljanjih so Olga Andrejek, mag. Žarko Trušnovec in Janez

Hočevar predstavili vrste naravnih in drugih nesreč, ogroženost Slovenije zaradi naravnih in drugih nesreč, sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, stališča ter vrednote, ki jih učitelji lahko spodbujajo pri izbirnem predmetu, psihološko pomoč in gorenje. Med usposabljanjem so si udeleženci ogledali zaščitno in reševalno opremo gasilcev ter poligon za praktično usposabljanje v izobraževalnem centru. Usposabljanje je bilo na podlagi teoretičnih izhodišč varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami zasnovano na aktivnem sodelovanju udeležencev. Poleg vsebin izbirnega predmeta so jim bile predstavljene tudi možnosti medpredmetnega povezovanja in vsebine na različnih dnevih in dejavnostih, ki jih šole organizirajo za vse učence.

Evalvacije usposabljanj so pokazale, da so bili udeleženci usposabljanj zelo zadovoljni z vsebinami, zahtevnostjo, trajanjem usposabljanja in strokovnostjo podajanja vsebin. Na prihodnjih usposabljanjih si želijo predstavitev praktičnih izkušenj in zamisli za izvajanje izbirnega predmeta. Za vse udeležence usposabljanja je na spletni strani www.sos112 odprta elektronska učilnica, v kateri so že naloženi gradivo za izvajanje z usposabljanja ter gradivo po posameznih sklopih učnega načrta, video posnetki in slike, ki so lahko v pomoč učiteljem pri pouku.

Pred začetkom naslednjega šolskega leta bo učiteljem na voljo tudi Metodični priročnik za učitelje v obliki elektronskega učbenika. V priročniku bodo predstavljene obvezne vsebine predmeta s predlogi nalog in delovnimi listi za učence.

Sklepne misli

Odziv vodstev šol in pripravljenost učiteljev za usposabljanje kažeta na pravilno odločitev sodelujočih pri pripravi učnega načrta za izbirni predmet, da so kljub težavam vztrajali in uvedli izbirni predmet v osnovne šole. Čeprav je res, da imajo učenci na izbiro veliko predmetov, pa prvi odzivi šol, ki so ponudile predmet v izbiro učencem, kažejo, da se predmet zdi zanimiv in se

zanj odločajo. Vsi, ki so pripravljali učni načrt, predstavljali predmet po šolah in izvajali usposabljanja za učitelje, se morajo zavedati, da si bo tudi v prihodnje treba prizadevati za posodabljanje učnih vsebin in pripravo gradiv za učitelje in učence. Predvsem pa je treba paziti na to, da bodo učenci pri predmetu povezovali teoretično in praktično znanje, si pridobivali izkušnje in razvijali spretnosti za pravilno ukrepanje ob različnih naravnih in drugih nesrečah, prenašali znanje in zviševali ozaveščenost staršev ter razvijali vrednote, kot so tovarišstvo, solidarnost, pomoč ob nesreči idr.

Z učiteljem pri izvedbi praktičnega dela izbirnega predmeta lahko sodelujejo pripadniki gasilcev, društev in organizacij, ki so vključeni v zaščito, reševanje in pomoč. Učencem se tako te organizacije približajo in jih mogoče tudi navdušijo za drugačno, dejavno izrabo prostega časa. S predmetom je treba učence ozavestiti v smislu, da so nesreče del vsakdanjega življenja, da so v nesrečah ljudje in živali lahko tudi poškodovani ali celo mrtvi, da so porušene hiše, povzročena materialna škoda; da pa lahko s poznavanjem nesreč, pravilnim ukrepanjem pred nesrečami, med njimi in po njih zmanjšajo posledice ali rešijo življenje sebi in drugim. Izbirni predmet bo jeseni zaživel v kar nekaj osnovnih šolah, treba se bo potruditi, da bo ostal zanimiv za učence in učitelje tudi v prihodnje.

Viri in literatura

1. Andrejek, O., 2010. Usposabljanje učiteljev OŠ za izbirni predmet s področja ZiR. Slovenska vojska, 4, 20–21.
2. Učni načrt, izbirni predmet, program osnovnošolskega izobraževanja Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami, februar 2009; www.mss.gov.si.
3. Izbirni predmeti v devetletni osnovni šoli, www.mss.gov.si.
4. Program dopolnilnega usposabljanja za predavatelje izbirnega predmeta Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami.